

Constituziun

dalla vischnaunca da Falera

Constituziun dalla vischnaunca da Falera

I. Disposiziuns generalas¹

Art. 1 La vischnaunca

La vischnaunca da Falera ei ina corporaziun territoriala dil dretg public. Ella cumpeggia las personas domiciliadas en siu territori.

Art. 2 Autonomia

El rom dalla legislaziun federala e cantunala ha la vischnaunca il dretg d'administraziun autonoma.

Ella exercitescha enteifer ils tiarms da sias cumpetenzas legalas tut ils dretgs suverans sur dallas personas, dils animals e sur dallas caussas che sesanflan en siu territori.

Art. 3 Principi territorial e lungatg official

La vischnaunca da Falera sesanfla el territori romontsch. Il lungatg official dalla vischnaunca ei il romontsch.

Art. 4 Dretg da votar e dretg d'eleger

Habels da votar ein burgheis svizzers dad omisduas schlatteinas che han cumplenu il 18avel anniversari e ch'eiin buca sut curatella cumplexsiva pervia dall'inhabilitad permanenta da giudicar ni che vegnan buca representai d'in mandatari.

Il dretg da votar en fatgs communal han ils burgheis svizzers ch'eiin habels da votar e ch'eiin domiciliai en vischnaunca.

Ella suprastonza communal san vegnir eligidas personas cun dretg da votar ch'eiin domiciliadas en vischnaunca il pli tard il di dallas elecziuns. Ellas ston salvar lur domicil en vischnaunca durant l'entira perioda d'uffeci.

Art. 5 Perioda d'uffeci

La perioda d'uffeci dallas autoritads communalas cuoza mintgamai quater onns.

Tgi che ha fatg part d'ina autoritad communal durant treis periodas d'uffeci ina suenter l'autra, sa buca vegnir reelegius pli per la proxima perioda d'uffeci. Periodas d'uffeci entschattas valan sco entiras.

Per il temps d'uffeci d'in commember dalla suprastonza communal vegnan las eventualas periodas d'uffeci sco commember dalla cumissiun da gestiun u d'ina altra autoritad communal buca quintadas. Medemamein vegn il temps, durant il qual il president da vischnaunca ei staus commember dalla suprastonza communal, buca quintaus.

Sch'in post daventa vacants durant ina perioda d'uffeci, sto vegnir fatga in'elecziun substitutiva per il rest dalla perioda d'uffeci, schinavon che la proxima elecziun ordinaria ha buca liug il pli tard enteifer

¹ Indicaziuns da personas e da funcziuns en questa constituziun serefereschan ad omisduas schlatteinas, nun ch'ei seresulti autruisa el senn dalla constituziun.

ils proxims nov meins. Per l'elecziun substitutiva valan las medemas disposiziuns sco per las elecziuns ordinarias.

Art. 6 Termin dallas elecziuns ed entrada en uffeci

Las elecziuns dallas autoritads communalas han liug mintgamai egl'empreme mezz onn.

Demissiuns ein d'inoltrar alla suprastanza communal tochen il pli tard la fin da fevrer.

L'entrada en uffeci ha liug igl 1. da fenadur. Il titular d'uffeci partent ei obligaus da surdar siu uffeci en uorden.

Art. 7 Participaziun a sesidas, cumpetenzza da decider

Cun resalva da motivs perstgisabels ein ils commembers dallas autoritads obligai da participar allas sesidas.

In'authoritad ei cumpetenta da decider, sche silmeins la maioritad da ses commembers ei presenta ed ha il dretg da votar.

Art. 8 Obligaziun da votar

Mintga commember dallas autoritads ei obligaus da votar da votaziuns e d'elecziuns. Resalvadas restan las disposiziuns davart il prender stgisa.

Art. 9 Decisiuns, autoritads communalas

Per las decisiuns dallas autoritads vala il pli dallas vuschs dils commembers presents. En cass da paritad da vuschs decida il president, en cass d'elecziuns la sort.

Igl ei admissibel da prender decisiuns per via circulara ni en fuorma electronica. La decisiun per via circulara ni en fuorma electronica pretenda denton l'unanimitad da tut ils commembers dall'authoritad communal.

Art. 10 Dretg d'iniziativa

30 personas cun dretg da votar en fatgs communalas san pretender cun suttascripziuns ch'ei vegni votau sur da lur proposta. Excepidas da quei dretg ein decisiuns che autoritads communalas han priu sin fundament da lur cumpetenzza ni relaziuns giuridicas regladas denter la vischnaunca e tiarzs

L'iniziativa sa vegnir inoltrada en fuorma d'ina proposta generala ni d'in sboz elaborau. Ella sto vegnir inoltrada cun las suttascripziuns alla suprastanza communal.

Art. 11 Procedura d'iniziativa

In'iniziativa valeivla sto vegnir tractada sin il pli tard enteifer sis meins suenter ch'ella ei vegnida inoltrada.

La suprastanza communal sa era presentar cunterpropostas alla radunonza communal. En in tal cass vegn decidiu igl'empreme denter la cunterproposta e l'iniziativa. Silsuenter sto la radunonza communal decider definitivamein d'approbar ni da refusar la proposta preferida ell'empreme votaziun.

Art. 12 Retratga dall'iniziativa

Las treis personas che han signau sco emprenas l'iniziativa ein autorisadas da retrer quella da tut temps tochen alla votaziun, aschinavon che l'iniziativa cuntegn buc autras clausulas da retratga.

Art. 13 Iniziativa illegala

Iniziativas cun in cuntegn illegal ein inadmissiblas e vegnan buca suttamessas alla radunonza communal.

Art. 14 Informaziuns/moziun

Alla radunonza communal sa mintga votant pretender sclariment dalla suprastonza communal davart la situaziun ni la deliberaziun d'ina fatschenta communal. Il sclariment sa vegnir refusaus, sche impurtonts interess dalla vischnaunca ni da tiazs cuntrarieschan el.

Il votant ha il dretg da dumandar alla radunonza communal ina moziun che pertucca in object ordeifer la gliesta da tractandas e ch'ei la cumpetenzza dils votants. Dalla proxima radunonza communal dat la suprastonza per regla rapport e fa ina proposta en connex cun la moziun. Sche la moziun vegn considerata per relevonta, sto la suprastonza communal suttametter per la decisiun in sboz elavurau alla radunonza communal ni eventualmein era alla cuminonza dils votants all'urna e quei enteifer in onn. Dil rest valan, cun excepziun d'art. 12, las disposiziuns davart l'iniziativa (art. 10 ss.) conformas al senn.

Art. 15 Protocol

Las tractativas dalla radunonza communal, dalla suprastonza communal e dallas ulteriuras autoritads ni cumissiuns communalas ein da nudar en protocols separai.

Quels han d'informar silmeins dallas decisiuns, dils resultats dallas elecziuns e d'eventualas reclamaziuns.

Il protocol dalla radunonza communal sto vegnir exponius sin il pli tard in meins suenter la radunonza. Protestas ston vegnir inoltradas en scret alla suprastonza communal durant il temps d'exposiziun da 30 dis.

Art. 16 Prender envesta dils protocols

Ils protocols dalla radunonza communal ein accessibels a mintgin per envesta sin canzlia communal.

L'envesta dils protocols dalla suprastonza e dallas ulteriuras autoritads communalas vegn mo lubida, sche interess digns da vegnir protegi san vegnir fatgs valer.

Il dretg d'envesta tenor al. 2 sa vegnir ademplier cun consignar in extract dil protocol.

II. Organisaziun communal

Art. 17 Organs communal

Organs communal ordinari:

- a) la radunonza communal
- b) la suprastonza communal
- c) la cumissiun da gestiun

a) La radunonza communal

Art. 18 La radunonza communal

La radunonza communal ei igl organ suprem dalla vischnaunca, ella quala ils habitonts cun dretg da votar fan diever da lur dretgs en fatgs communal.

Las radunonzas communalas ein publicas. Per garantir ina radunonza communal tenor igl uorden vegnan las personas cun dretg da votar e personas senza dretg da votar separadas. Las personas senza dretg da votar vegnan plazzadas en in sector dapersei. Las personas senza dretg da votar astgan buc influenzer la radunonza communal, cunzun han ellas negin dretg da prender il plaid ed ellas astgan buca far propostas.

Art. 19 Cumpetenzas

La radunonza communal ha las suandontas cumpetenzas:

1. eleger
 - a) il president communal;
 - b) ils commembers dalla suprastonza communal;
 - c) ils commembers dalla cumissiun da gestiun;
 - d) (...);
 - e) ils commembers dalla cumissiun da baghegiar;
 - f) (...);
2. relaschar e midar la constituziun communal e las leschas communalas;
3. approbar il preventiv ed il quen annual sco era fixar il pei da taglia;
4. concluder la formaziun d'ina corporaziun da vischnauncas ni l'adhesiun resp. l'extrada;
5. concluder la fusiun cun autras vischnauncas;
6. concluder expensas definiblas libramein:
 - a) novas expensas unicis sur 100'000 francs e talas che fan buca pli part dalla cumpetenzza da decider dalla suprastonza communal;
 - b) novas expensas annualas regularas sur 20'000 francs e talas che fan buca pli part dalla cumpetenzza da decider dalla suprastonza communal;
7. lubir credits supplementars e posteriurs che fan buca part dalla cumpetenzza da decider dalla suprastonza communal;
8. cumprar, vender e dar ad impegn terren d'ina valeta contractuala sur 100'000 francs sco era conceder dretgs independents e permanents;
9. acceptar segirtads e garantias sco era conceder emprests sur 100'000 francs;
10. exequir ulteriuras cumpetenzas tenor la legislaziun speciala cantunala.

Art. 20 Convocaziun/tractandas

La radunonza communal vegn convocada dalla suprastonza communal cun ina publicaziun el Fegl official.

La radunonza communal astga decider mo davart fatschentas indicadas ella gliesta da tractandas ch'ei vegnida publicada silmeins diesch dis avon la radunonza communal.

Art. 21 Direcziun dalla radunonza

La radunonza communal vegn menada dil president communal. En cass che quel ei impediud, meina il vicepresident ni in auter commember dalla suprastonza communal la radunonza.

Art. 22 Predeliberaziun

La radunonza communal astga decider mo davart fatschentas predeliberadas dalla suprastonza ed indicadas ella gliesta da tractandas.

Art. 23 Modalitads da votaziun

Las votaziuns vegnan fatgas cun plimaun. Ellas ston vegnir fatgas cun scrutini, sche 1/5 dils votants pretenda quei.

Tier votaziuns cun maunpli ei in project approbaus, sch'il diember dils gies ei pli gronds ch'il diember dils nas. Sch'ei dat ina paritad da vuschs, ei il project refusaus.

Tier votaziuns cun scrutini ei in project approbaus, sch'il diember dils gies ei pli gronds ch'il diember dils nas. Cedels da votar vits ni nunvaleivels vegnan buca dumbrai. Sch'ei dat ina paritad da vuschs, ei il project refusaus.

Igl ei pusseivel da far votaziuns consultativas.

Art. 24 Modalitads d'elecziun

Las elecziuns vegnan fatgas cun scrutini. Sche negin fa opposiziun, san ellas vegnir fatgas – cun excepziun dallas elecziuns dalla suprastonza communal – cun plimaun. Eligida ei quella persuna che contonscha igl absolut pli dallas vuschs valeivlas.

Per las elecziuns vala per igl emprend ed il secund scrutini igl absolut pli dallas vuschs valeivlas. El tierz scrutini decida il pli relativ. En cass da paritad dallas vuschs decida la sort che vegn tratga d'in dumbravuschs.

Art. 25 Elecziuns en differents uffecis

Vegn ina persuna eligida en differents uffecis buca cumpatibels in cun l'auter, sto ella sedecider immediat per in ni l'auter uffeci.

Art. 26 Reponderaziun

In conclus dalla radunonza communal sa vegnir presentaus da tut temps a quella per reponderaziun. Resalvai ein ils dretgs da tiarzs.

Ei in conclus aunc buc en vigur in onn sa quel vegnir reponderaus mo, sch'ina maiortad da duas tiarzas dallas vuschs valeivlas decida quei.

b) La suprastonza communal

Art. 27 Cumposiziun

La suprastonza communal ei l'autorità administrativa e poliziala dalla vischnaunca.

Ella secumpona dil president communal e quater ulteriurs commembers.

La suprastonza communal nominescha ord siu miez il vicepresident sco era ils schefs dils departaments e lur substituents.

Art. 28 Sedutas

La suprastonza communal vegn convocada dil president communal ni tut tenor dil vicepresident aschi savens sco quei che las fatschentas pretendan.

Sch'in commember dalla suprastonza pretenda quei, ei il president communal obligaus da convocar ina seduta extraordinara.

Art. 29 Cumpetenzas

La suprastonza communal ha tut las cumpetenzas ch'ei buca surdadas ad in auter organ entras la lescha federala ni la lescha cantunala, entras la constituziun communal ni la lescha communal. Sias cumpetenzas principalas ein:

1. applicar il dretg federal e cantunal e las leschas communalas ed exequir las disposiziuns ed ils conclus dalla radunonza communal;
2. s'adattar al dretg surocinu en atgna cumpetenz, sch'ei dat negin spazi d'agir legislativ;
- 2bis engaschar il personal, sche negin auter organ ei cumpetents en caussa;
3. surveglar tut ils process administrativs, la direcziun e l'entira administraziun communal;
- 3bis eleger ils commembers dalla direcziun;
- 3ter relaschar in'ordinaziun dall'organisaziun per la suprastonza communal e la direcziun che reglescha lur cumpetenzas e lur organisaziun, aschilunsch che quellas sedattan buca dalla constituziun communal e/ni dallas leschas communalas;
4. administrar la facultad communal e tut las partiziuns administrativas;
5. elavurar il quen annual ed il preventiv;
6. preparar tut ils projects per mauns dalla radunonza communal;
7. concluder expensas definiblas libramein:
 - a) novas expensas unicis sut 100'000 francs. Quellas expensas astgan buca surpassar igl import da tut en tut 500'000 francs per onn;
 - b) novas expensas annualas regularas sut 20'000 francs. Quellas expensas astgan buca surpassar igl import da tut en tut 60'000 per onn;
8. lubir credits supplementars e posteriurs che surpassan buca 20 % dil credit d'impegn ni da preventiv lubiu; en mintga cass expensas supplementaras da pli pauc che 100'000 francs;
9. cumprar, vender e dar ad impegn terren d'ina velta contractuala da pli pauc che 100'000 francs;

- 9bis brattar terrens sco era conceder dretgs reals limitai (sut la resalva da dretgs independents e permanents);
10. acceptar segirtads e participaziuns e conceder emprests tochen 100'000 francs
11. dar concessiuns e conceder auters dretgs da diever special, aschilunsch che quei cumpeta tenor dretg cantunal buc alla radunonza communal.

Art. 30 Representar la vischnaunca anoviars

La suprastonza representa la vischnaunca enviers tiarzs ed avon dertgira.

Il president communal ni siu substitut suttascriva ensemen cun in ulteriur commember dalla suprastonza communal cun il canzlist communal ni in commember dalla direcziun per la vischnaunca en moda giuridicamein valeivla.

Art. 31 Departaments

Ils commembers dalla suprastonza communal ston survigilar las fatschentas che pertuccan lur departaments, dad exequir ils acts ufficials necessaris e da rapportar alla suprastonza communal.

Ils schefs dils departaments substitueschan in l'auter tenor conclus dalla suprastonza communal. Il president ed ils schefs dils departaments ein obligai da surdar lur incumbensas a lur substitut en cass d'absenza, malsogna ni auters impediments sco era en cass d'ina obligaziun da prender stgisa.

La cumpetenza da concluder ha exclusivamein la suprastonza communal. Decisiuns en connex cun fatschentas d'impurtonza secundara sa la suprastonza surlaschar al schef dil departament.

Art. 32 President communal

Il president communal meina la radunonza communal e presidiescha las sedutas dalla suprastonza.

El procura cun agid dils ulteriurs commembers dalla suprastonza communal ni dalla direcziun ch'ils conclus decidi vegnien exequi.

En cass urgents sa el prender preventivamein las mesiras provisorias necessarias.

c) La cumissiun da gestiun

Art. 33 Cumposiziun

La cumissiun da gestiun secumpona da treis commembers. Ella seconstituescha sezza.

Art. 34 Incumbensas

La cumissiun da gestiun controllescha sin il pli tard suenter la presentaziun dil quen annual la contabilitad e la gestiun dalla vischnaunca. Ella ha da rapportar en scret alla radunonza communal e da far proposta.

En accord cun la cumissiun da gestiun sa la suprastonza communal incumbensar revisurs professionals cun la controlla dils quens e dallas fatschentas.

Davart observaziuns d'impurtonza secundara sa la cumissiun da gestiun ni igl organ da revisiun far in rapport special per mauns dalla suprastonza communal.

III. Secturs administrativs

1. Administraziun communal

Art. 35 Direcziun

La suprastanza communal sa installar ina direcziun. La direcziun ei suttamessa alla suprastanza communal.

La direcziun meina las fatschentas operativas dalla vischnaunca. Ella ei responsabla per las propostas, l'elavuraziun, l'execuziun e la controlla dils conclus dalla suprastanza communal.

Ella disponsa da cumpetenzas da decisiun definidas che cunzun la suprastanza communal attribuescha ad ella sin fundament da l'ordinaziun d'organisaziun. El rom da quellas cumpetenzas sa la direcziun representar la vischnaunca viers anora. Per regla suttascriva il president dalla direcziun ed in ulteriur commember dalla direcziun en moda giuridicamein valeivla.

Sch'ina decisiun dalla direcziun vegn buca prida unanimamein, decida la suprastanza communal.

Encunter decisiuns dalla direcziun sa vegnir fatg protesta a scret tier la suprastanza communal enteifer 20 dis.

La direcziun orientescha la suprastanza communal ad uras, periodicamein ed en ina fuorma adattada. La suprastanza communal ha il dretg nunlimitau da prender envesta dallas actas e dallas informaziuns.

Art. 36 Administraziun communal

L'administraziun communal procura per l'entira contabilitad e las ulteriuras incumbensas administrativas ed exequescha las decisiuns dalla suprastanza communal, aschilunsch che quei ei buca causa dalla direcziun.

Art. 37 Canzlist communal

(...)

2. Fatgs da construcziun

Art. 37 Cumissiun da baghegiar

La suprastanza communal survigilescha ils fatgs da construcziun.

La cumissiun da baghegiar secumpona da tschun commembers.

Ella vegn menada dil schef da departament e seconstituescha plinavon sezza. Las incumbensas e las cumpetenzas dalla cumissiun da baghegiar vegnan circumscrettas ella lescha da baghegiar.

IV. Disposiziuns finalas

Art. 38 Revisiun

La constituziun presenta sa vegnir revedida da tut temps totalmein ni parzialmein. Mintga revisiun entra en vigur cun il conclus.

Art. 39 Entrada en vigur

La constituziun presenta entra en vigur cun l'approbaziun dalla radunonza communal.

Ella sto vegnir suttamessa per approvaziun alla regenza che examinescha sia legitimitad. Quei vala era per mintga midada ni completaziun posteriura dalla constituziun

Art. 40 Annullaziun da disposiziuns cuntradictorias

Quella constituziun remplazza quella dils 18 da zercladur 2014.

Quella constituziun ei vegnida approvada a caschun dalla radunonza communal dils 19 da zercladur 2020.

Il president communal:

Il canzlist:

Wendelin Casutt-Cathomen

Adrian Vincenz

Approvada dalla regenza cun il conclus dils 11 d'uost 2020, nr. da protocol 649.

En num dalla regenza

Il president:

Il cancelier:

Il(s ...) ei la revisiun parziala dalla constituziun vegnida approvada.

La revisiun parziala dalla constituziun ei vegnida approvada dalla regenza cun conclus dils (...), nr. da protocol (...).